

Основи на етичните решения във фармацевтичната практика

Проф. д-р Силвия Александрова-Янкуловска, дмн
Факултет „Обществено здраве“
Медицински Университет-Плевен

План на лекция 3

1. Етични теории – определение, класификация, същност, приложение във фармацевтичната практика
2. Принципализъм – същност и приложение във фармацевтичната практика
3. Добродетели, права и задължения във фармацевтичната практика
4. Етични ценности и норми в професионалните етични кодекси за фармацевти
5. Модел на етичен анализ
6. Влияние на различни фактори върху вземането на етични решения

Разлика между обичайно вземане на решения и етично вземане на решения

- Различен акцент върху собствените ценности и общоприетите практики;
- За *етично решение* говорим тогава, когато общоприетите практики вече са недостатъчни и сме изправени пред отговорността да претеглим ценностите и да вземем решение за ситуация, в която не сме се оказвали до момента.

Етична дилема

- Ситуация, свързана с конфликт на интереси, принципи, правила, при която се колебаем как да постъпим и разполагаме с поне два варианта на поведение.
- Не могат да бъдат избрани и двата варианта едновременно.
- И при двата варианта на поведение се нанася известна вреда, застрашено е благополучието и интересите на въвлечените лица или не са спазени дадени правила, принципи, ценности.
- Засегнати са немедицински съображения, които обаче ще имат значение за хода на лечението.

Методи на (медицинската) етика /инструменти за морално разсъждаване/

1. Аргумент = набор от основания в подкрепа на дадено заключение

- Пзоваване на авторитетен източник*
- Пзоваване на консенсус /мнение на мнозинството/*
- Пзоваване на интуиция*
- Диалектически метод (метод на Сократ)*
- Аргумент на действие против естествения ред на нещата в природата*

Методи на (медицинската) етика /инструменти за морално разсъждаване/

2. Анализ на понятията

- *Определяне на термините*
- *Разграничаване между сходни термини*
- *Определяне на сходни черти*

3. Сравняване на случаи

4. Разсъждаване чрез приложение на принципи

ТЕОРИИ НА ЕТИКАТА

Какво представлява етичната теория?

- Подход за доказване правотата на определено етично решение.*
- Средство за организиране на комплексната информация, конкуриращите се ценности и интереси.*

ТЕОРИИ НА ЕТИКАТА

Етика на добродетелта

- Най-голяма морална стойност има развитието на личността

Консеквенциални теории

- Преценяват действието чрез неговия резултат

Деонтологични теории

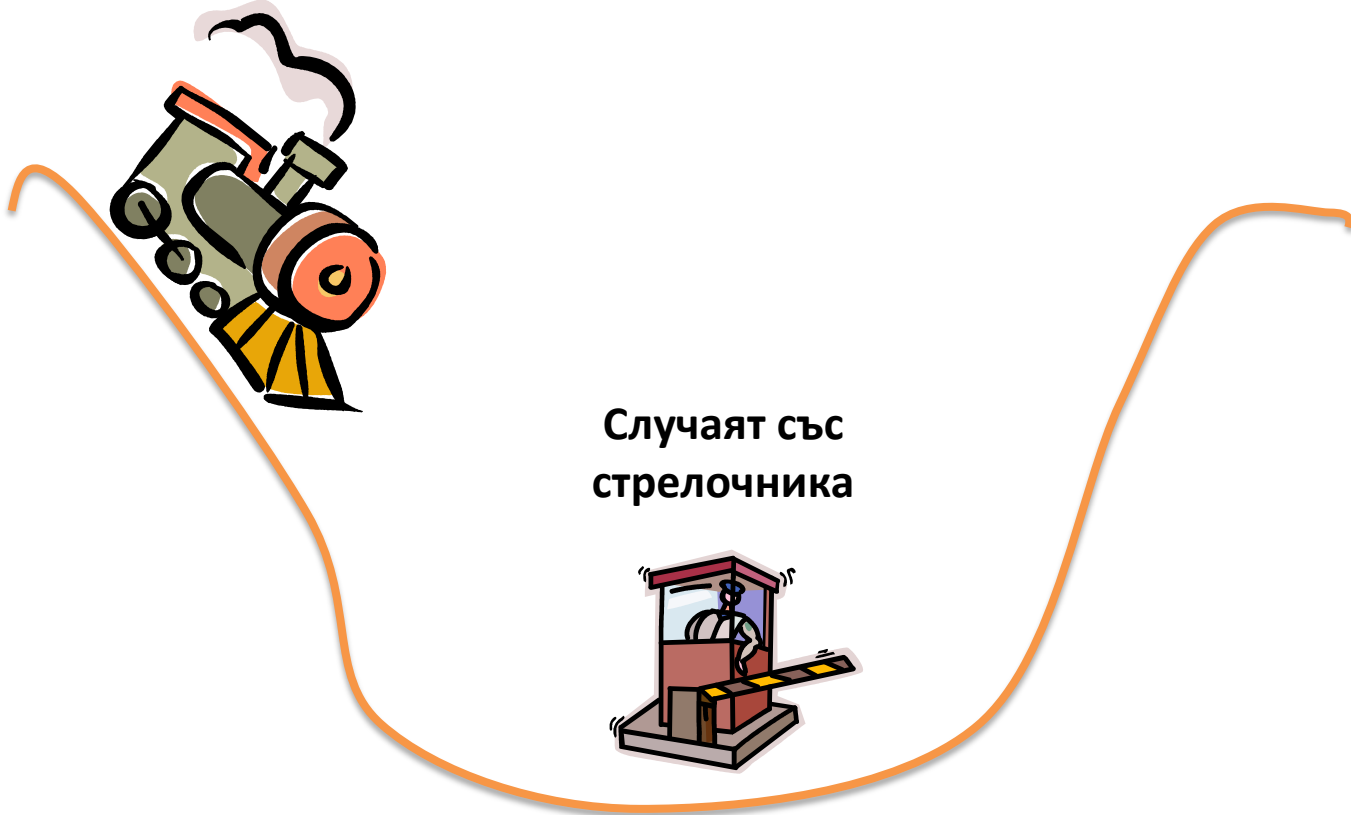
- Действието е добро, ако е в съответствие с общоприети принципи

ЕТИЧНА ТЕОРИЯ	ЕТИКА НА ДОБРОДЕТЕЛТА	ДЕОНТОЛОГИЯ	УТИЛИТАРИЗЪМ
ФОКУСИРАНЕ ВЪРХУ	ИЗВЪРШИТЕЛЯ	ДЕЙСТВИЕТО	ДЕЙСТВИЕТО
ОБРЪЩА СЕ ВНИМАНИЕ НА:	характера и мотивацията	начина на извършване на действието (изпълнение на дълга)	резултата от действието
МОРАЛНО ПРАВИЛНО ДЕЙСТВИЕ Е:	което добродетелния човек би извършил	което е продиктувано от дълга	което носи добро за мнозинството
СИЛНИ СТРАНИ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ По-индивидуална теория ✓ Не е обвързана с правила 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Очертатава ясни правила ✓ Не е субективна ✓ Последователна 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Практична ✓ Флексибилна ✓ Няма конфликтни правила
СЛАБИ СТРАНИ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Няма универсални добродетели ✓ Добрия характер, а не толкова действието ✓ Трудно при конфликти 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ От къде идват правилата? ✓ Конфликт на правила ✓ Не отчита резултата 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Едностранна ✓ Трудности при измерването ✓ Не зачита индивидуалните права

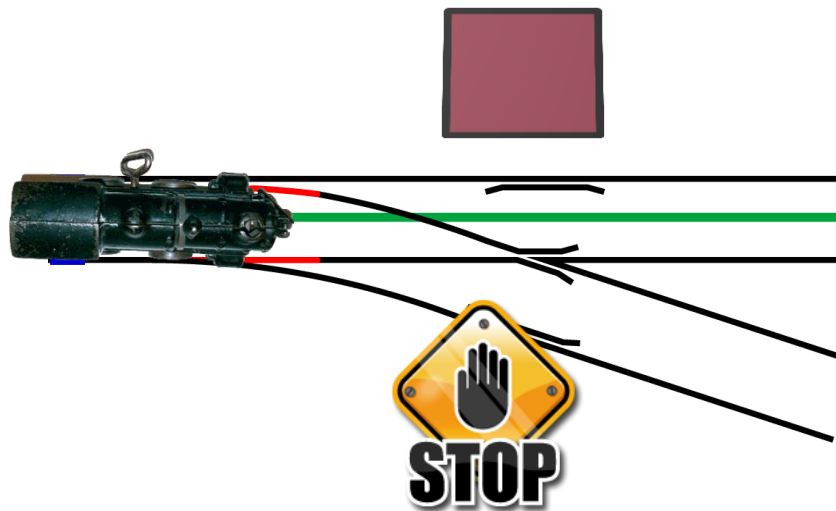

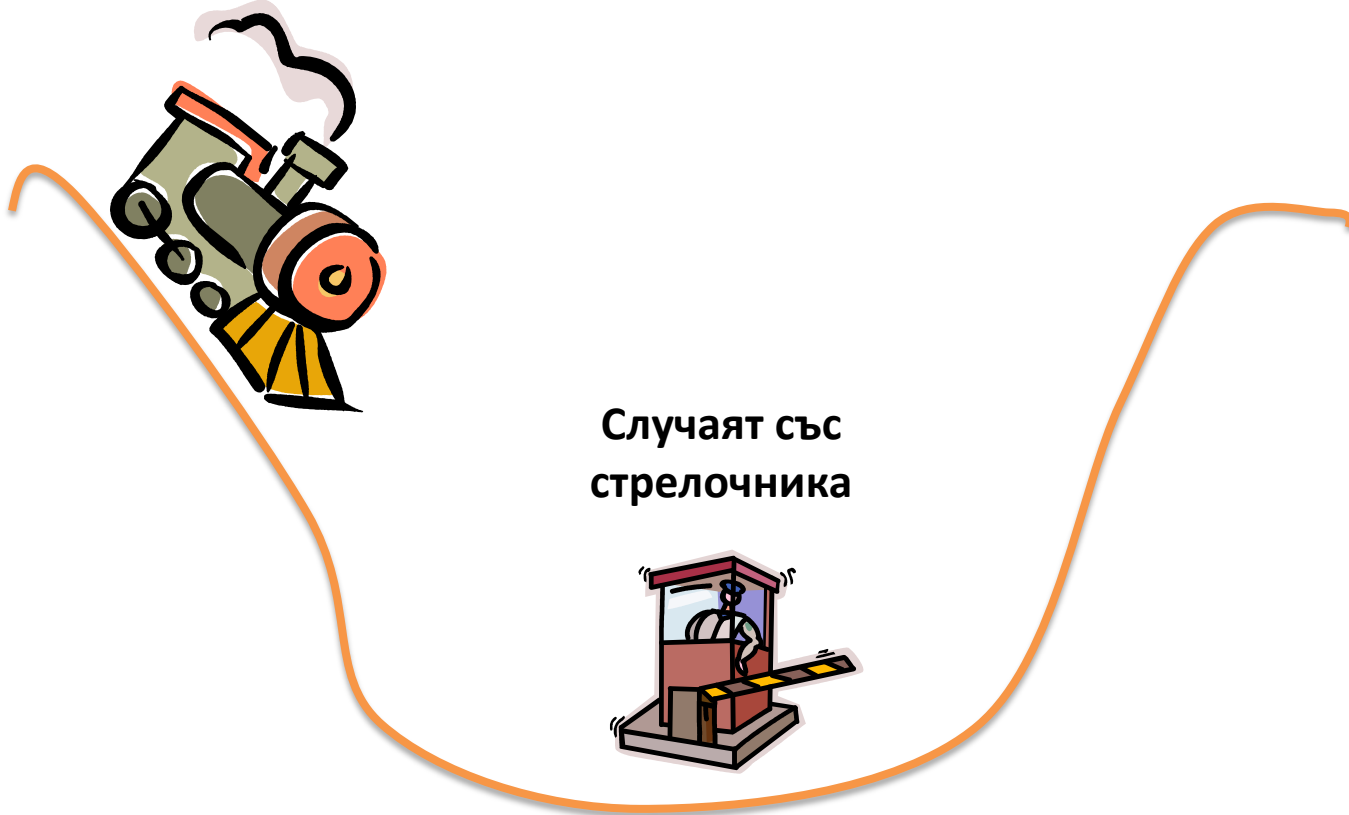
Добродетели на фармацевта

1. **Състрадание** – интерес към благополучието на другите
2. **Проницателност** – способност за достигане до решение без да бъдеш прекомерно повлиян от външни съображения, опасения или лична привързаност
3. **Благонадеждност**
4. **Интегритет** – единство и цялостност между мисъл и действие
5. **Професионална компетентност**
6. **Посветеност на професията**

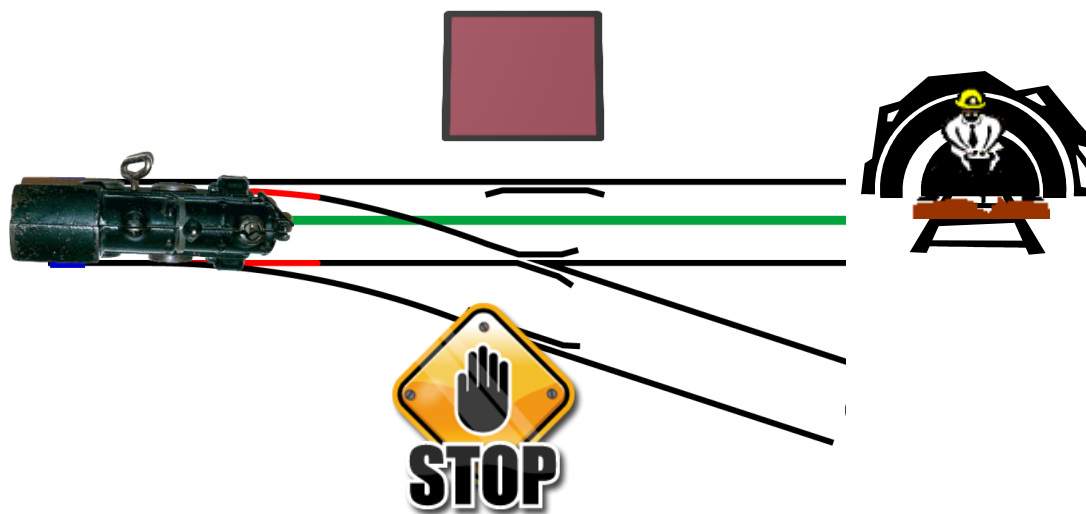

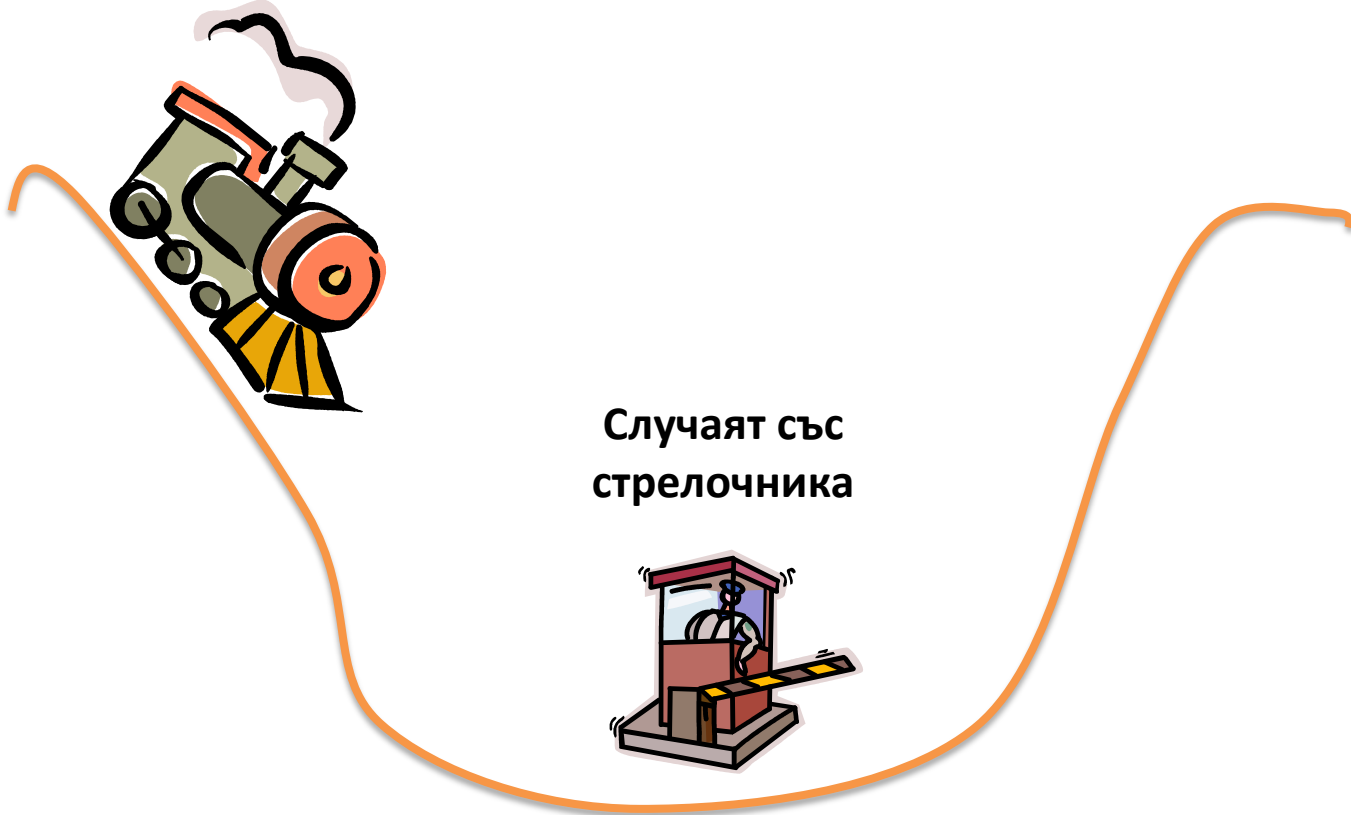
Случаят със
стрелочника

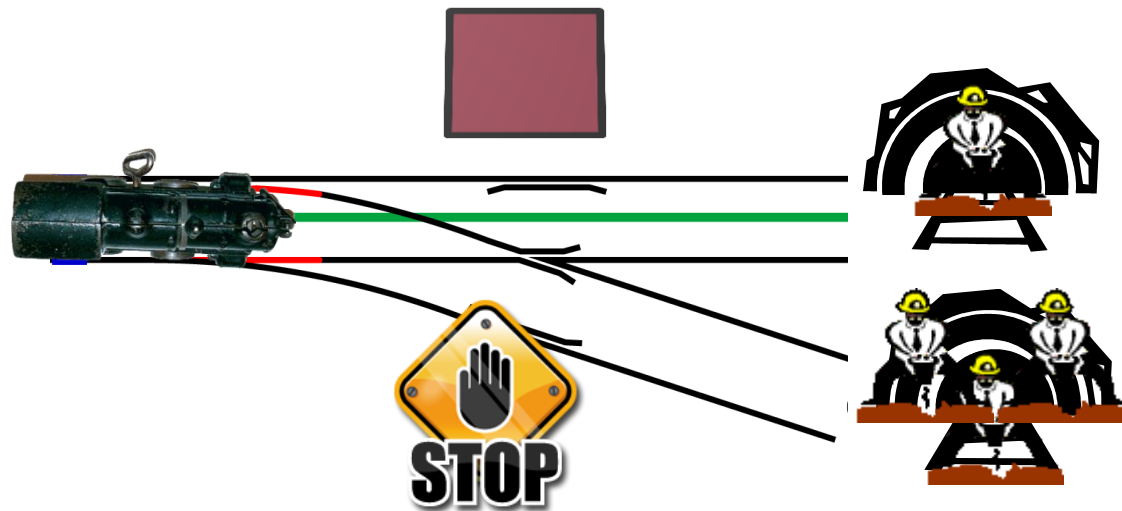

Случаят със
стрелочника

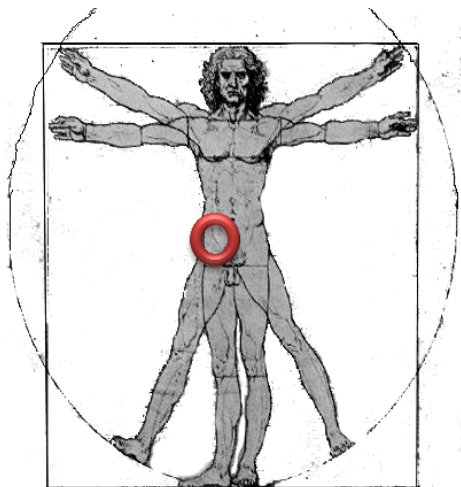
Случаят със стрелочника

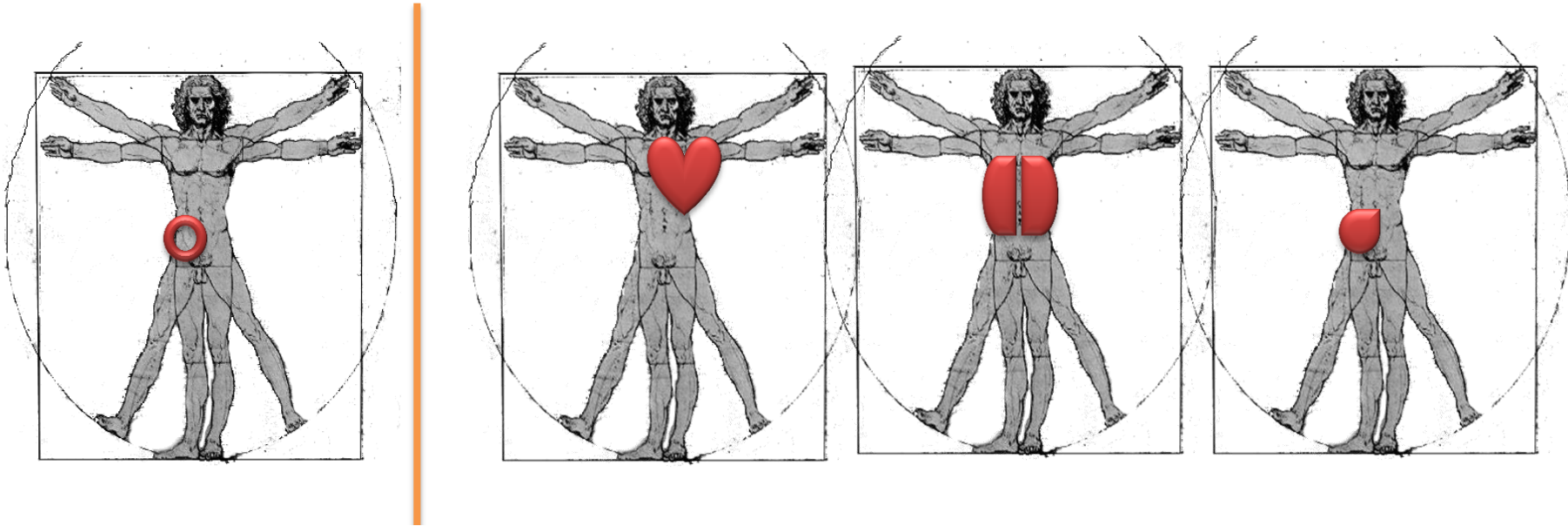

*Според консеквенциалните теории
трябва да се избере този вариант на
поведение сред наличните алтернативи,
който би довел до най-добрите последици.*

Случаят с хирурга

Представете си, че сте хирург, извършващ апендектомия.

Докато пациентът е под анестезия, се срещате за 3-ма пациенти, лежащи в интензивно отделение. Единият се нуждае от сърце, другият – от бял дроб, а третият – от бъбрек. Можете ли да пожертвате пациента с апендектомията, за да спасите 3 други животи?

Според деонтологичните теории, когато извършваме действие, наше морално задължение е да изберем алтернативата, която е в съгласие с моралните принципи, независимо от последиците.

И в двата описани примера могат да бъдат спасени 3 живота на цената на един.

- ❑ **В случая на хирурга** са налице важни морални принципи, направляващи решението му – моралната забрана за умишлено убиване на хора и изискването за информирано съгласие на пациента.
- ❑ **В случая на стрелочника** човек е убит без неговото съгласие, но това би се случило и ако влака беше пренасочен към другия тунел. Така че, макар и моралния принцип сам по себе си да е важен, той не предоставя решение в случая.

□ Консеквенционализмът

може да се изроди до „целта оправдава средствата“ и в такива случаи е добре да има твърди принципи за проверка на нещата.

□ **Деонтологията** може да се изроди в морален фанатизъм и тогава е добре да се помисли за последиците.

**Допълващи се
взаимоотношения
консеквенциализъм
-деонтология**

❑ В такива случаи приоритет има деонтологията!

❑ Единствено, когато приложението на даден принцип води до сериозни последици, се отдава приоритет на консеквенционализма.

**Противопоставени
взаимоотношения
консеквенциализъм
-деонтология**

ТЕОРИИ НА ЕТИКАТА

ПРИНЦИПАЛИЗЪМ

1979 г. – “Принципи на биоетиката”

Tom Beauchamp & James Childress

КРИТИКИ КЪМ ПРИНЦИПАЛИЗМА

- Няма определена схема на ранжиране на принципите и избор между тях
- Универсализъм
- Не разглежда достатъчно практическите подробности

ПРИНЦИПИ НА TAVISTOCK

1. **Права** – хората имат право на здраве и здравни грижи
2. **Баланс** – грижата за индивида е главна, но трябва да сме загрижени за здравето на популацията
3. **Обхват** – освен да лекуваме заболяването, имаме задължение да облекчаваме страданието, да намаляваме инвалидността, да работим по превенция и промоция на здравето

ПРИНЦИПИ НА TAVISTOSK

4. **Сътрудничество** – здравните грижи са успешни, само ако си сътрудничим с тези, които обслужваме, помежду си и с останалите сектори
5. **Подобрение** – подобряването на здравето е сериозна и непрекъсната отговорност
6. **Безопасност** – да не се нанася вреда
7. **Откритост** – от жизненоважно значение за здравните грижи е да бъдеш открит, честен и заслужаващ доверие

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

1. Като отправна точка за идентифициране на моралната дилема
2. За пораждане на дискусия
3. За достигане до и аргументиране на етично решение (принципализъм)
4. За изграждане на ценности в организацията
5. База за изготвяне на съответно законодателство

ЕТИЧНИ КОДЕКСИ

Определение

Официално становище, чрез което се установяват стандарти на поведение и съответни ценности, касаещи определена професионална група.

Особености на етичния кодекс

- Определя нормите на поведение.
- Служи като пътеводител за членовете на професионалното съсловие.
- От всички членове на професията се очаква да спазват кодекса.
- Може да е успешен само ако професията като цяло се чувства отговорна за неговото изпълнение. Ако членовете на професията не предприемат действия срещу тези, които не спазват кодекса, той става неефективен.
- Етичният кодекс **не е закон**, но е еднакво въздействащ за професионалиста.
- Контрол върху спазването оказва професионалното съсловие, обществото, СОБСТВЕНАТА СЪВЕСТ.
- Кодексите подпомагат задълбоченото анализиране на трудни морални въпроси и защитаването на последващите решения.

Ключови принципи в етичните фармацевтични кодекси

1. Грижата за пациента трябва да е основен приоритет
2. Вземай професионални решения в интерес на пациента и обществото.
3. Уважавай околните.
4. Насърчавай пациентите да участват в решенията за грижите за тях.
5. Развивай професионалните си знания и компетенции.
6. Бъди честен. Пациентите и колегите трябва да могат да разчитат на теб.
7. Поемай отговорност за практиката си.

Други съществуващи напътствия за упражняване на професията

Професионални стандарти – задължителен характер.

Правила за добра практика – препоръчителен характер /но това не ги прави по-малко валидни; от професионалиста може да се потърси обяснение защо е пренебрегнал правило за добра практика/

- Целта на професионалните стандарти и правилата за добра практика е да илюстрират приложението на принципите от етичните кодекси.
- Важно е всички професионалисти да бъдат запознати с Етичните кодекси, но и с професионалните стандарти и правилата за добра практика.
- Фармацевтът трябва да следи промените и поправките в тези документи и да ги прилага в практиката си.

Основни моменти в етичните кодекси за фармацевтичната професия

- Основните ценности, отнасящи се до фармацевтичната професия;
- Взаимоотношенията на фармацевтите с пациентите;
- Взаимоотношенията на фармацевтите с други колеги;
- Взаимоотношенията на фармацевтите с лекарите.

Етични кодекси за фармацевтичната професия в България

- Кодекс за професионална етика на магистър-фармацевта.
- Етичен кодекс на научноизследователската фармацевтична индустрия в България

Кодекс за професионална етика на магистър-фармацевта

Ценности в професията:

1. Здравето, благосъстоянието и безопасността на пациента.
2. Професионална компетентност и отговорност.
3. Честност, хуманност, милосърдие и емпатия.
4. Тактичност и вежливост в отношенията с пациенти, колеги и обществото.
5. Толерантност към религиозни убеждения, етническа и политическа принадлежност, сексуална ориентация и други специфични индивидуални особености.
6. Еднаквост и равнопоставеност в отношенията към пациентите, независимо от обществено, социално и материално положение.

Кодекс за професионална етика на магистър-фармацевта

Норми в професията – магистър-фармацевтът:

1. Спазва закона;
2. Избягва злоупотреби;
3. Отпуска лекарства по рецепта и без рецепта само когато е сигурен, че са безопасни, ефикасни и качествени;
4. Осигурява вярна, точна и разбираема информация на пациента;
5. Уважава информирания избор на пациента, който отказва лечение;
6. Уважава и пази правото на конфиденциалност на пациента;

Норми в професията – магистър-фармацевтът:

7. Е длъжен да пренасочи пациента, когато не може да бъдат отпуснати предписани лекарства или услуги,
8. Не трябва да петни името на свои колеги;
9. Не трябва да участва в нелоялна професионална и търговска конкуренция;
10. Осъществява сътрудничество с други медицински и здравни специалисти с цел постигане на качествено обслужване на пациента;
11. Недопустимо е да използва аптеката за постигането на политически, религиозни и други цели, неприсъщи на професията.

ЗАКОН за съсловната организация на магистър-фармацевтите Административни наказания

Чл. 37. Магистър-фармацевтите носят отговорност за следните нарушения, допуснати при изпълнение на професионалните им задължения:

1. неспазване на правилата, определени в Кодекса за професионална етика на магистър-фармацевта;
2. неспазване на правилата за добра фармацевтична практика.

Чл. 38. За нарушения по чл. 37 на магистър-фармацевта могат да бъдат налагани следните наказания:

1. порицание;
2. глоба в размер от една до пет минимални работни заплати;
3. заличаване от регистъра на регионалната фармацевтична колегия за срок от три месеца до три години.

ЗАКОН за съсловната организация на магистър-фармацевтите Административни наказания

Чл. 39. (1) Нарушенията по чл. 37 се установяват с акт за констатирано нарушение.

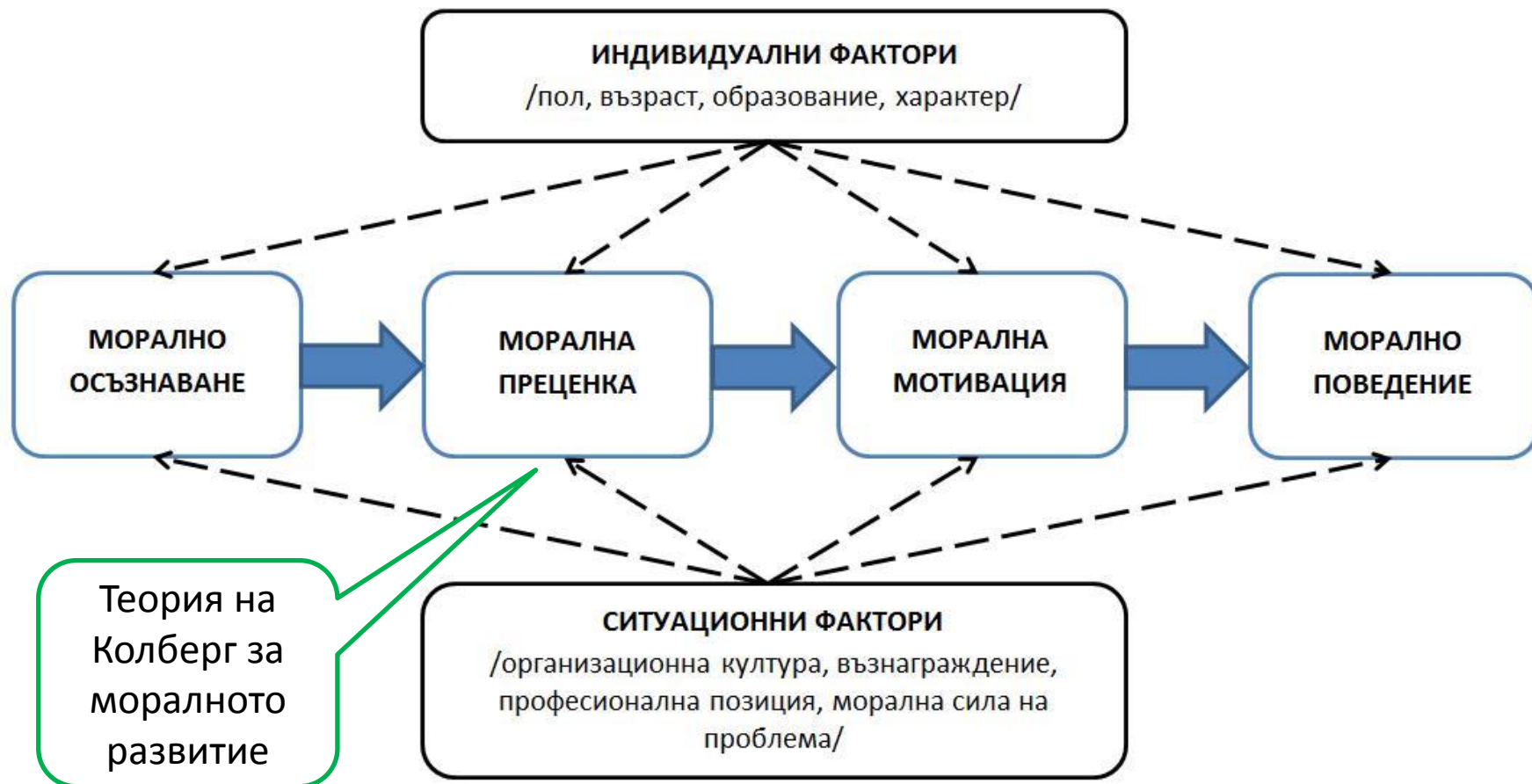
(2) Актовете по ал. 1 се съставят от членовете на комисията по етика и качество към съответната регионална фармацевтична колегия.

(3) Наказателните постановления се издават от председателя на управителния съвет на регионалната фармацевтична колегия.

(4) Препис от наказателното постановление се изпраща на работодателя на наказаното лице.

Чл. 41. (1) Налагането на наказанията по чл. 38 не отменя търсенето на наказателна, гражданска или дисциплинарна отговорност на нарушителя.

ПРОЦЕС НА ВЗЕМАНЕ НА ЕТИЧНО РЕШЕНИЕ

ТЕОРИЯ НА КОЛБЕРГ ЗА МОРАЛНО РАЗВИТИЕ

НИВО III

*ПОСТ-КОНВЕНЦИОНАЛНА
ИЛИ ПРИНЦИПНА
МОРАЛНОСТ*

ФАЗА 6

*УНИВЕРСАЛНИ
ЕТИЧНИ
ПРИНЦИПИ*

ФАЗА 5

*СОЦИАЛЕН
КОНТРАКТ*

НИВО II

*КОНВЕНЦИОНАЛНА
МОРАЛНОСТ*

ФАЗА 4

*СОЦИАЛНО СИСТЕМНА
МОРАЛНОСТ*

ФАЗА 3

*ВЗАИМНА
МОРАЛНОСТ*

НИВО I

*ПРЕ-КОНВЕНЦИОНАЛНА
МОРАЛНОСТ*

ФАЗА 2

*ИНСТРУМЕНТАЛНА
МОРАЛНОСТ*

ФАЗА 1

ХЕТЕРОНОМНА МОРАЛНОСТ

МОРАЛНО РАЗСЪЖДАВАНЕ

- Повечето възрастни са на конвенционално ниво на когнитивно морално развитие и по-малко от 20% са достигнали до принципното ниво.
- *Повечето възрастни търсят извън себе си ориентир в ситуации с етични дилеми – обръщайки се към значими други лица в съответната среда, като колеги, ръководители или оповавайки се на правилата и законите на обществото.*
- *Повечето хора трябва да бъдат направлявани, когато става въпрос за етика.*
- Противно на общоприетите схващания, болшинството от възрастните не са автономни морални личности.
- Те се влияят от думи и действия на равнопоставени и лидери ⇒ необходимост от етично лидерство.

МОРАЛНО РАЗСЪЖДАВАНЕ

- Моралното разсъждаване се фокусира върху вземането на решение за това, кое е правилно, а не обезателно върху извършването на това, което е правилно.
- Хората могат да вземат правилно решение, което да не приведат в изпълнение поради влиянието на *социалният контекст*.
- Повечето хора са последователи, когато става въпрос за етика. Когато те са помолени или накарани да извършат нещо неетично, повечето биха го направили.
- Неетичното поведение не винаги е резултат на недостатъци, лоши характерови черти на индивида, а може да е резултат от система, която насърчава или подкрепя неетичното поведение.

МОДЕЛ ЗА ЕТИЧЕН АНАЛИЗ

1. Кой е основният проблем в случая?

Определете основния проблем задавайки си въпроса: трябва ли да извърша/да се въздържа от извършването на действие X?

Тест: Прецизност на дефиницията на основния проблем

2. Кои са заинтересованите страни в дилемата?

- Кои хора или въввлечени страни трябва да бъдат включени в решението?
- Чии права, интереси и благополучие са отчетени в решението? Избройте ценностите, които те представят.

Тест: Завършеност и прецизност в преценката на заинтересованите страни и интересите им.

3. Кои правила или насоки за поведение са приложими към дилемата?

- Избройте уместните правила, предписания и насоки за поведение в случая. Източници на информация за тях са законите, кодексите за поведение и др.
- Изяснете основните отговорности в конкретната институция, екип и длъжност.

Тест: Завършеност на описите и прецизност в интерпретацията на дилемата.

4. Какви аргументи могат да бъдат изтъкнати?

- За да формулирате основателна позиция по дилемата е необходимо да се опишат уместните аргументи – аргументите в подкрепа на обмисленото ви действие и аргументите против. Целта на създаването на такъв списък не е да се неутрализират противоположните аргументи, а да се уверим и да покажем, че сме взели под внимание всички уместни аргументи.
- Уверете се, че всички заинтересовани страни, правила, насоки на поведение са отчетени (проверете стъпки 2 и 3).
- В заключението може да се направи опит за минимизиране на нанесените вреди.
- Разделете аргументите в групи: деонтологични и консеквенциални.

Тест: Завършеност на описите и прецизност на ранжирането на аргументите.

5. Какво е Вашето заключение?

- Когато всички аргументи са изброени и ранжирани, може да се формулира заключение.
- В заключението разумното решение може да е подкрепено със солидни аргументи и чрез отчитане на заинтересованите страни.

Тест: Съгласуваност на заключението с претеглянето на аргументите.

6. Ще го направите ли?

- Подкрепяте ли такова заключение?
- Възнамерявате ли да действате според заключението?
- Можете ли да защитите заключението си пред колегите и заинтересованите лица?

Тест: Правдоподобност по отношение на собствените интуиции и практическа осъществимост.